

BOEKBESPREKINGEN

HET OUDE ROME IN HET ELIZABETHAANS THEATER

Warren Chernaik, *The Myth of Rome in Shakespeare and his Contemporaries*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011, 298 p. (ISBN: 978-0-521-19656-7)

De mythe en geschiedenis van het oude Rome was een rijke bron van inspiratie voor Shakespeare en zijn tijdgenoten die de thematiek ook vaak gebruikten om politieke thema's aan te snijden. De rijk gestoffeerde studie van Warren Chernaik behandelt uitvoerig deze Romeinse thematiek. De meeste lezers zijn allicht vertrouwd met de vier "Romeinse" tragedies van Shakespeare die ook in de Nederlanden geregeld voor het voetlicht worden gebracht. Recent nog realiseerde Ivo van Hove met Toneelgroep Amsterdam een magistrale versie van *Coriolanus*, *Julius Caesar* en *Antony and Cleopatra* in een grootse marathonproductie. Deze stukken waarin Shakespeare vrij nauwgezet Plutarchus volgt kunnen ook als "history plays" beschouwd worden. Maar ook *Titus Andronicus*, een gruwzame Senecaanse tragedie die nauwelijks enige historische grond heeft, is vrij bekend, mede door de schitterende film van Julie Taymor. Een kritische bemerking die ik overigens wel maakte bij de lectuur van het boek is dat de auteur dat fundamentele verschil niet in zijn interpretatie betreft.

Maar ook tal van andere auteurs maakten gebruik van de Romeinse thematiek. Volgens een recente lijst zijn er niet minder dan 49 zulke stukken en bovendien zijn ook de titels van nog eens 45 "Romeinse" stukken bekend. Terwijl de meeste studies zich concentreren op een of enkele van Shakespeares drama's, voerde Chernaik een uitgebreid comparatief onderzoek uit. Behalve de reeds genoemde stukken behandelt hij ook het epische gedicht *The Rape of Lucrece* en de late romance *Cymbeline* die zich afspeelt in Engeland tijdens de Romeinse overheersing. Bovendien komen ook tal van andere auteurs aan bod zoals in de eerste plaats Ben Jonson en Philip Massinger.

Chernaik analyseert nauwgezet de teksten zelf maar betreft ook de bronnen die de Elizabethanen kenden bij zijn studie. Centraal in het uitvoerige verhaal staat, niet geheel onverwacht, de tegenstelling tussen de voor Shakespeares tijdgenoten geldende opvatting van het goddelijk koningschap en de republikeinse ideeën. Zo toont de auteur duidelijk aan dat Shakespeare in *Lucrece* de republikeinse implicaties van de verkrachtingsgeschiedenis verzacht.

Julius Caesar is natuurlijk een sleutelstuk in deze discussie. Hier wordt immers het staatshoofd vermoord en het afzetten van een monarch was een gevaarlijk onderwerp in

het Elizabethaanse Engeland. Zonder twijfel tekent Shakespeare de Romeinse heerser als een autoritair en arrogant machthebber die voortdurend over zichzelf in de derde persoon spreekt. Maar Shakespeare geeft hem ook veel menselijke toetsen en positieve kenmerken mee. Brutus, die het republikeinse ideaal vertegenwoordigt, is misschien een intellectueel en een denker, maar een hopeloze knoeier als het op realpolitiek aankomt. Chernaik wijst er op dat de lange scène, waarin Brutus en Cassius ruzie maken en vervallen in kleinzielig bekvechten, perfect het verval van de republikeinse zaak illustreert. (p.106). We weten natuurlijk dat Shakespeare een meester was in het naast elkaar plaatsen van verschillende visies en perspectieven, een ingesteldheid die men ook geassocieerd heeft met de retorische traditie van het argumenteren *in utraque partem*. Het is echter interessant te zien dat andere auteurs die ook over Caesar schreven een kritischer beeld ophangen. In Chapmans *Caesar and Pompey* wordt de verslagen Pompeius duidelijk veel sympathieker voorgesteld dan de hooghartige Caesar (cf. p.87-88). En Thomas Kyds *Cornelia* is ondubbelzinnig in de voorstelling van Caesar als een tiran wiens overwinning op Pompeius een ramp is voor Rome (p.89).

Zoals gezegd gaat Chernaik uitvoerig in op het werk van Jonson en Massinger. Deze auteurs hadden volgens hem een zeer uitgesproken kritische houding tegen het monarchale systeem. Jonsons *Sejanus*, waarin Shakespeare trouwens acteerde, is een uitgesproken republikeins stuk en, zoals Chernaik opmerkt, is het eigenaardig hoe dit te rijmen valt met de zeer conservatieve royalistische politiek van Jonsons *masques*. Na de eerste opvoeringen in 1603-1604 werd Jonson zelfs verhoord door de Privy Council en beschuldigd van "popery and treason". Philip Massinger is een auteur die vaak gevoelige politieke thema's aansneet. Verschillende van zijn stukken zoals *The Bondman* gaan over vrijheid en slavernij. Een van zijn boeiendste drama's is *The Roman Actor* waarin keizer Domitianus als een wrede, corrupte en amorele heerser ten tonele gevoerd wordt. Het stuk is ook erg interessant omdat het niet minder dan drie "plays within the play" bevat en aldus over de grens tussen theater en realiteit gaat. Maar Chernaik schenkt natuurlijk aandacht aan het stuk omwille van de politieke betekenis. Want hier wordt een absolute vorst getoond die zijn onderdanen ziet als "dust /Before the whirlwinds of our will and power". Net zoals het anonieme *Tragedy of Nero* (1624) etaleert het stuk volgens de auteur een openlijk republicanisme.

In een "postscript" plaatst Chernaik zijn studie in de context van een aantal andere recente publicaties over het onderwerp. Zijn eigen grondige en ruime vergelijkende lectuur levert een genuanceerd beeld op. Voor Shakespeare en zijn tijdgenoten bleef het gewelddadig uit de weg ruimen van een vorst een erg problematische kwestie.